

Vælgerne 2001-2010

– stabilitet, dynamik og skæve vinkler

**Johannes Andersen, lektor, Institut for økonomi, politik og forvaltning,
Aalborg Universitet, johannes@epa.aau.dk**

Ved valget i 2001 stemte mere end halvdelen af vælgerne på et borgerligt parti, og det var også tilfældet ved folketingsvalgene i 2005 og 2007. De danske vælgere i 00'erne har altså stået for en markant højredrejning. Samtidigt har vælgerne holdningsmæssigt bevæget sig markant mod venstre. Både fordelingspolitisk og værdipolitisk. Det gælder ikke mindst for de borgerlige vælgere, der på trods af denne holdningsmæssige bevægelse holder fast i de borgerlige partier. Enten fordi de borgerlige partier er fulgt med, og fordi oppositionen også har bevæget sig, således at afstanden fortsat er stor. Eller fordi vælgere bliver bedre og bedre til at kombinere holdninger på tværs af traditionelle ideologiske positioner. Denne tilstand vidner om, at vælgerne bliver mere og mere dynamiske i deres tilgang til det politiske, og derfor også lader sig inspirere af givne politiske og livsstilmæssige faktorer. Det gælder ikke mindst for de yngre vælgere.

En bevægelse til højre

Folketingsvalget i 2001 medførte et systemskifte i dansk politik, forstået på den måde, at Danmark herefter blev ledet af en borgerlig regering i en relativt lang periode. Ved valget blev Venstre for første gang siden 1920 det største parti i Danmark, mens Socialdemokraterne led et markant nederlag, der sendte partiet ned på en tilslutning som i 1973. Det var imidlertid blot starten på endnu mere tilbagegang ved de to efterfølgende folketingsvalg.

De danske vælgere orienterede sig med andre ord til højre, da et flertal på over 52 pct. stemte på et borgerligt parti. En tilslutning der endda voksede i 2007, bl.a. takket være indtoget af et nyt politisk parti, Ny Alliance. De politiske partiers og de to blokkes samlede tilslutning er vist i tabel 1. Der er tale om tilslutning blandt alle vælgere, dvs. også dem der har stemt på partier, der ikke er blevet repræsenteret i Folketinget. Opgørelsen for de to blokke omfatter imidlertid kun de partier, der er valgt ind.

Forudsætningen for den borgerlige bloks succes er, at det er lykkedes for de borgerlige partier at mobilisere en relativt stor andel af vælgerne til at tage springet fra den socialistiske (røde) til den borgerlige (blå) blok. At det med andre ord er lykkedes for de borgerlige politikere at ændre nogle af de socialistiske vælgeres prioriteringer. Det er umiddelbart set de spændende vælgere i det danske vælgerkorps.

Der er nemlig både »kedelige« og »spændende« vælgere. De kedelige vælgere er dem, der gør som de altid har gjort, og det vil de sandsynligvis fortsætte med at gøre. De flytter ikke på ret meget. Mindst af alt på sig selv. Omvendt flytter de spændende vælgere op og ned på rigtig mange ting. Først og

Tabel 1. Folketingsvalg 1998-2007, pct afgivne stemmer

Parti	Folketingsvalg				Meningsmåling
	1998	2001	2005	2007	2010
Enhedslisten	2,7	2,4	3,4	2,2	5,8
SF	7,6	6,4	6,0	13,0	17,0
Socialdemokraterne	35,9	29,1	25,8	25,5	24,4
Det radikale Venstre	3,9	5,2	9,2	5,1	6,9
Kristeligt Folkeparti	2,5	2,3	-	-	-
Centrum-Demokraterne	4,3	-	-	-	-
Det konservative Folkeparti	8,9	9,1	10,3	10,4	6,7
Venstre	24,0	31,2	29,0	26,3	20,7
Ny Alliance/Liberal Alliance	-	-	-	2,8	7,5
Dansk Folkepart	7,4	12,0	13,3	13,8	9,8
»Rød blok« (EL, SF, SD og RV)	50,1	45,4	44,4	45,8	54,1
»Blå blok« (KF, V, NA og DF)	47,1	52,3	52,6	53,3	44,7

Kun partier der er repræsenteret i Folketinget er medtaget

fremmest på sig selv og på deres politiske præferencer, når det drejer sig om valg af politisk parti i forbindelse med et folketingsvalg (Andersen, 2008).

Det er dem, partierne er stærkt optaget af, for det er dem, der er nøglen til succes – og fiasko. Medier, kommentatorer og forskere er også optaget af dem, for det er dem der giver systemet dynamik, og åbner for nye mulige konstellationer i relation til regeringsdannelsen. Det gør, at vælgerne naturligt nok også er ret optaget af dem. For det er dem, der fylder i offentligheden, og det er dem, der tilsyneladende afgør, om en vælger er på det tabende eller det vindende hold (Mair, Müller og Plasser, 2004).

At det strukturelt og formelt er urimeligt at skelne mellem vælgere på denne måde, er en anden sag. For alle stemmer i forbindelse med et valg tæller jo lige meget, og derfor er de formelt set alle afgørende for valgresulta-

tet. Hvis et parti ikke er i stand til at mobilisere kærnevælgerne til fortsat at støtte partiet, hjælper det ikke meget, at det er i stand til at fiske nye vælgere hos de andre partier. Det betyder, at et parti altid har mindst to opgaver i forbindelse med en valgkamp og et folketingsvalg, nemlig at fastholde kærnevælgerne og at erobre nyt land blandt marginalvælgerne, dvs. de vælgere der skifter parti fra et valg til det næste.

Efter valget er overstået, har et parti yderligere to opgaver. Den første er at optimere egen position i kampen for regeringsmagten, hvilket åbner for et helt andet politisk spil, hvor selv partier der har tabt ved selve valget også kan spille en central rolle. Det er også tilfældet i forhold til det sidste mål for et politisk parti, nemlig det lange seje træk, med stribevis af ofte usynlige initiativer med henblik på at præge det løbende politiske arbejde i Folketinget (Strøm, 1990).

Men det ændrer ikke ved, at hvis man skal have succes som parti, er fremgang ved et folketingsvalg og efterfølgende indflydelse på regeringsdannelsen de centrale opgaver, og de vægtes mere og mere af de politiske partier (Goul Andersen, 2007). I 2001 lykkedes det for Anders Fogh Rasmussen og Venstre at erobre så mange stemmer, at han bl.a. takket være Dansk Folkepartis fremgang fik et flertal bag sig, og kunne efterfølgende danne en borgerlig regering, der relativt stabilt har siddet på magten lige siden, dvs. hen over tre valgperioder.

Ved folketingsvalget i 2001 var andelen af partiskiftere den samme som ved valget i 1998. Ved begge valg var omfanget omkring 28 pct.. Det fremgår af tabel 2, der angiver omfanget af og retningen på vælgervandringer 1998-2007. Den afgørende forskel på de to valg er imidlertid, at der var langt flere vælgere i 2001, der skiftede parti på tværs af blokkene.

Ved valget i 1998 skiftede 9 pct. af vælgerne mellem blokkene, men det skete i to bevægelser, der stort set opvejede hinanden. Ved valget i 2001 skiftede 14 pct. mellem blokkene, men her var det afgørende, at hele 12 pct. af vælgerne skiftede fra rød til blå blok. Det var ved hjælp af disse vælgere, Anders Fogh Rasmussen og Pia Kjærsgaard

skabte grundlaget for etableringen af den borgerlige regering.

Valget i 2001 kan altså opfattes som et resultat af et højreskred i den danske vælgerbefolkning, sammenlignet med 1998. Forstået på den måde, at de vælgere der har skiftet side fra 1998 til 2001 repræsenterer en højredrejning. Resultatet er en fremgang for den blå blok i stort set alle sociale kategorier, men den blå blok er især overrepræsenteret hos mænd, vælgere der var unge i 1980'erne, vælgere med folkeskoleuddannelse og vælgere ansat i den private sektor.

Tabel 3 viser den sociale profil hos de vælgere, der har skiftet parti på tværs af blokkene, og her fremgår det, at ved valget i 2001 er den blå bloks fremgang især sikret af en bevægelse hos mænd, yngre vælgere, personer med folkeskoleniveau som højeste skoleniveau og arbejdere. Bemærkelsesværdigt er det imidlertid også, at kvinder og ansatte i den offentlige sektor ligger nogenlunde på gennemsnitsniveauet, hvilket har ført til den tese, at Anders Fogh Rasmussen vandt valget i 2001, fordi han mobiliserede en relativt stor gruppe offentligt ansatte kvinder (Goul Andersen og Borre, 2003). Hvad man altså godt kan fastholde med en vis ret. Det er dog især de yngre mænd uden længerevarende uddannelse, der gjorde den store forskel for blå bloks fremgang ved folketingsvalget i 2001.

Tabel 2. Vælgervandringer 1998-2007. Pct. af alle vælgere

	Folketingsvalg			
	1998	2001	2005	2007
Stemte på samme parti som sidst	71	72	76	73
Partiskiftere	29	28	24	27
Partiskifternes adfærd:				
<i>Stemte på parti i samme blok – rød blok</i>	7	6	8	10
<i>Stemte på parti i samme blok – blå blok</i>	13	8	8	9
<i>Gik fra rød til blå blok</i>	4	12	4	4
<i>Gik fra blå til rød blok</i>	5	2	5	4

Tabel 3. Social profil og vælgervandringer mellem de politiske blokke. Pct. af vælgerne.

	Folketingsvalg					
	2001		2005		2007	
	Fra rød til blå	Fra blå til rød	Fra rød til blå	Fra blå til rød	Fra rød til blå	Fra blå til rød
Køn						
Mænd	14	1	4	5	3	4
Kvinder	11	3	4	5	6	4
Generation						
1985-92 – De unge	-	-	-	-	7	13
1975-84 – 90'ernes unge	17	5	2	10	5	3
1960-74 – De nykonservative	15	2	5	5	5	6
1945-59 – 68'erne	13	1	4	3	3	4
1930-44 – Efterkrigsgenerationen	10	1	3	2	5	1
Før 1930 – De ældste	6	1	3	2	4	2
Skolegang						
Folkeskole/real/10 klasse.	14	1	4	4	4	4
Student	9	3	3	6	5	4
Erhverv						
Arbejder	21	2	6	6	6	3
Funktionær	10	2	4	3	5	5
Selvstændig	3	0	2	4	0	9
Studerende	13	6	1	15	2	9
Pensionist	12	1	4	3	4	3
Ansættelse						
Offentlig sektor	12	2	4	4	6	3
Privat sektor	13	1	4	4	3	7
Total	12	2	4	5	4	4

Siden 2001 har den borgerlige regering fastholdt magten, selv om dens parlamentariske grundlag er blevet relativt svagere fra valg til valg. De bevægelser der har været på tværs af blokkene ved valgene i 2005 og 2007 har været af begrænset karakter, og de har været nogenlunde lige store i begge retninger, og derfor har de opvejet hinanden. Der er dog enkelte bemærkelsesværdige undtagelser, hvilket også fremgår af tabel 3. Det er især den relativt store bevægelse i retning af rød blok hos især de yngre vælgere og hos studerende.

Men det ændrer ikke på det forhold, at den blå blok har fastholdt magten efter valgene i både 2005 og 2007. Vælgernes højredrejning

ved valget i 2001 er med andre ord blevet re-produceret op gennem 00'erne. Der er med andre ord ingen af de politiske partier eller blokke, der siden 2001 for alvor har været i stand til at mobilisere vælgere til at flytte sig på tværs af blokkene.

Set i det lys er det store spørgsmål, om vælgerne også har fastholdt den ideologiske profil fra 2001 op gennem perioden, eller om der er sket et holdningsmæssigt skred til enten venstre eller højre. Her er det nærliggende at antage, at der er sket en venstredrejning som følge af, at de politiske partier i den blå blok har ført en politik, der langt hen kan siges at være tæt på den politik, venstrefløjen stod for i 1990'erne. Altså en politik der godt nok har

lagt vægt på et uændret skattetryk og en hård linje overfor indvandrere m.m., men som samtidig også lagde vægt på en fastholdelse og nogen gange ligefrem en udvidelse af velfærdsstaten. Med det konkrete resultat at eksempelvis antallet af offentligt ansatte er steget i perioden 2001 til 2010. Især siden 2007 kan der noteres en markant stigning af antallet af offentligt ansatte.

Tesen for den videre kortlægning af vælgerne i 00'erne er altså, at vælgerne holdningsmæssigt og politisk bevægede sig mod højre op til valget i 2001, men at de siden har bevæget sig mod venstre. Dels fordi de borgerlige partier og den første politik har bevæget sig i samme retning, og dels fordi nogle af de fokuspunkter, den blå blok havde fra starten, eksempelvis en hårdere kurs overfor indvandrere og kriminelle, i relativ stor udstrækning er blevet realiseret, hvilket formodentlig har virket fremmende for en mere pragmatisk linje i de nævnte værdispørgsmål. Det kan siges at være en paradoksalt tese, set i lyset af, at den borgerlige regering har fastholdt magten gennem hele perioden (Shamshiri-Petersen, 2010). Denne teses holdbarhed skal undersøges nærmere i det følgende.

Nu behøver et holdningsmæssigt skred mod venstre ikke nødvendigvis at være lig med en klar ideologisk forskydning. Der kan også være tale om, at holdninger blandes mere og mere, således at man kan lokalisere flere og flere vælgere, der kombinerer synspunkter på tværs af de klassiske ideologiske standpunkter. At der dukker nye politiske identiteter frem, der gør det nemmere at stemme på et borgerligt parti ved det ene valg og et venstrefløjsparti ved det næste. Eller omvendt.

En mulig ny profil kunne være *den forbrugerske medborger*, der er kendetegnet ved, at vedkommende på den ene side ønsker flere individuelle valg i forhold til den offentlige sektor, og på den anden side gerne vil betale skat til den offentlige service. En vælger der

altså deler ideologiske synspunkter med både højre- og venstresiden i dansk politik. En vælger der derfor heller ikke kan have de store problemer med at skifte parti, fordi det kan gøres uden at skifte holdning (Andersen, Clement og Kristensen, 2011). Også det skal undersøges nærmere. Ud fra en tese om, at netop sådanne blandingsformer kan have afgørende betydning for udviklingen af den danske politiske kultur i 00'erne. Med store politiske effekter til følge.

De to teser udfordrer gensidigt hinanden. For en tese om en venstredrejning passer måske ikke alt for godt til en tese om, at en del vælgere blander holdninger på tværs af ideologiske positioner. Eller også kan en samtidig højre- og venstredrejning hos vælgerne netop ses som et udtryk for denne kombination. Dertil kommer, at andre faktorer kan spille en større og større rolle for vælgernes præferencer, eksempelvis personfaktoren, altså at ledende politikere kan have afgørende betydning for, om en vælger skifter og i hvilken retning skiftet går. Mair, Müller og Plasser (2004) formulerer det på den måde, at partierne i stigende udstrækning *bliver* deres ledere (2004: 265). På denne måde åbnes der ikke mindst for, at æstetiske og følelsesmæssige elementer også kan spille en central rolle i det politiske univers (Andersen og Kristensen, 2006). Ud fra en antagelse om, at disse forhold står centralt for vælgerne i en kontekst, hvor medieformidlet politik fylder mere og mere. Sagt med den tilføjelse, at disse elementer er meget vanskelige at påvise nærmere. Men diskussionen heraf er nødvendig og bør tages.

I det følgende fokuseres der altså på to teser. I første omgang skal det afdækkes, i hvilken udstrækning vælgerne op gennem 00'erne bevæger sig holdningsmæssigt mod venstre. I anden omgang undersøges det nærmere, om vælgere blander holdninger fra forskellige positioner i det ideologiske univers. Tilsammen skulle disse to teser om vælgerne i

00'erne meget gerne kunne indgå som centrale elementer i en fortsat drøftelse af vælgeradfærden 2001-2011.

En bevægelse til venstre

De danske vælgere kan langt hen karakteriseres som det, der i valgforskningen kaldes for issue-vælgere. Dvs. at deres adfærd er bestemt af deres vurdering af de forskellige partiers standpunkter i forhold til en række konkrete sager, som optager de pågældende vælgere. Den bærende antagelse er, at vælgerne på den ene side kan placere sig selv i forhold til en række sagers vigtighed og perspektiv, og på den anden side kan placere de politiske partier på samme måde (Shamshiri-Petersen, 2010: 75).

Så hvis en vælger finder, at en given sag er vigtig, og hvis vælgeren foretrækker bestemte løsninger eller perspektiver i denne sag, så kan vedkommende som regel også placere de politiske partiers holdninger, løsninger og perspektiver i forhold til samme sag, og på den måde finde ud af, hvilket parti der bedst kan repræsentere den pågældende vælger. Her kan både nærhed og retning være centrale dimensioner for partivalg (Nielsen og Thomsen, 2003: 238f). Nogle vælgere stemmer på det parti, der ligger tættest på egne holdninger, eksempelvis i velfærdsspørgsmål. Også selv om de pågældende vælgere ikke finder, at der er tale om specielt vigtige spørgsmål ved lige netop det givne valg. Det er nærhedsprincippet, hvor krydset sættes på det parti, der ligger nærmest vælgerens holdninger. Andre vælgere stemmer på det parti, der i en vigtig sag indtager synspunkter, der peger i samme retning som vælgernes præferencer, også selv om disse vælgere på andre områder ikke deler partiets synspunkter. Det kan eksempelvis være i indvandrerspørgsmål, hvor disse vælgere finder, at det pågældende parti siger »sandheden«. Det er retningsprincippet, hvor vælgeren stemmer på det parti, der bedst pejler retning i forhold til en given sag, der har vælgerens bevågenhed.

Vælgernes position som issue-vælgere afspejler både en stigning i det generelle uddannelsesniveau og en svækkelse af eksempelvis klassestrukturer og andre sociale dimensioners strukturerende betydning for den politiske orientering (Borre, 2001; Andersen, Borre, Goul Andersen og Nielsen, 1999; Goul Andersen og Borre, 2003; Goul Andersen, Andersen, Borre, Hansen og Nielsen, 2007). Vælgerne ved mere i kraft af længere uddannelse, følger løbende med i informationsstrømme om politik og oplever ikke længere, at de traditionelle ideologiske holdninger knyttet til eksempelvis klassepositioner, er tilstrækkelige til at agere i det politiske univers. De vil selv tage stilling, og gerne i relation til sager, som de på et givet tidspunkt finder vigtige.

Hvor det i 1970'erne og ind i 1980'erne især var de økonomiske og til dels også forsvarspolitiske spørgsmål, der spillede en central rolle som vigtige issues for vælgerne og partierne, er de fordelingspolitiske spørgsmål siden gledet noget i baggrunden, til fordel for værdipolitiske spørgsmål, omfattende eksempelvis indvandring, miljø og kampen mod kriminalitet. Frem til 2009 er 00'erne i høj grad præget af disse issues, bl.a. aktualiseret af regeringens opgør med »smagsdommere«. Samtidig med at der dog også jævnligt var fokus på skattestop og muligheder for skattelettelser (Borre, 2007: 178). Efter at den økonomiske krise i 2008 i første omgang var et anliggende for politikere, økonomer og eksperter, kommer den i løbet af 2009-10 til at fylde mere og mere i vælgernes bevidsthed som en vigtig issue. Effekten i forhold til et folketingsvalg af denne udvikling har vi imidlertid i skrivende stund fortsat til gode.

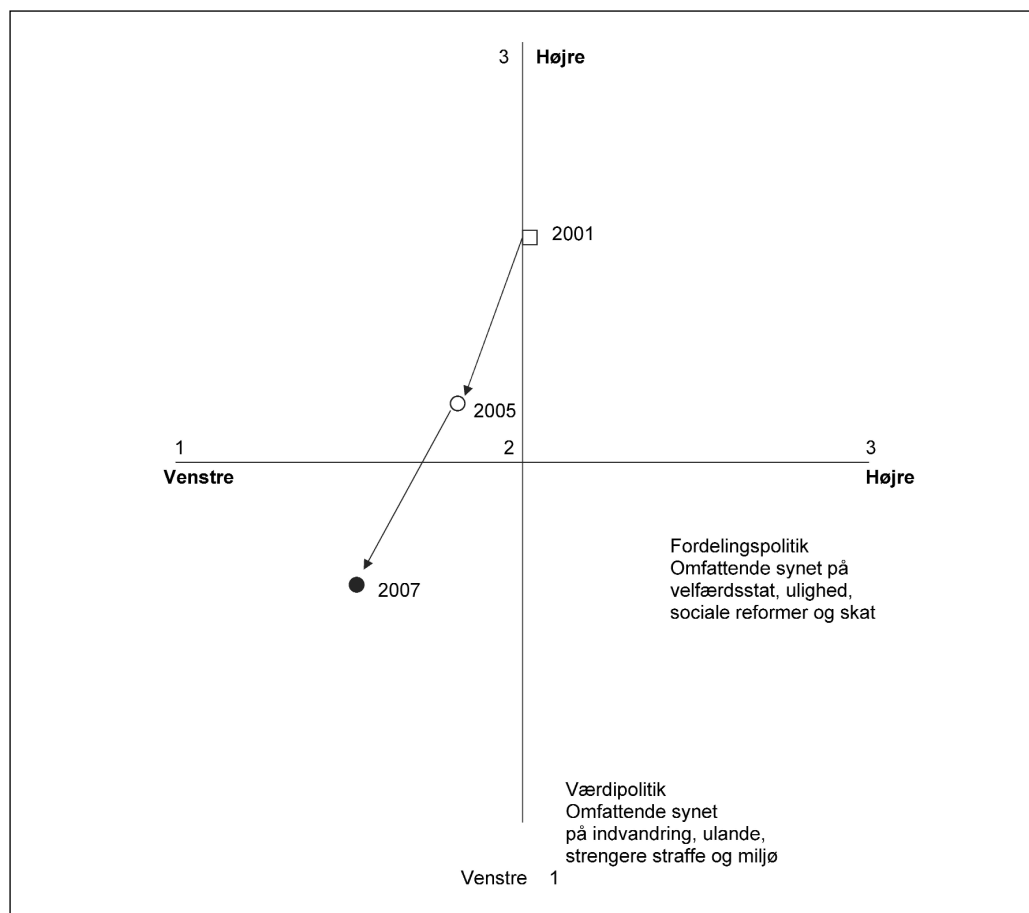
Det betyder at de tre folketingsvalg der blev afholdt i perioden 2001-2010 i stor udstrækning har været præget af værdipolitiske issues, samtidig med at de fordelingspolitiske issues også har spillet en rolle, ikke mindst tematiseret omkring skattespørgsmål. Væl-

gernes orientering i forhold til politik og partierne følger altså to dimensioner, en fordelingspolitisk og en værdipolitisk. To dimensioner der ligger som latente holdninger hos vælgerne, og som i forbindelse med valgundersøgelserne udkrystalliserer sig som netop disse to dimensioner.

Det sker med udgangspunkt i fire fordelingspolitiske og fire værdipolitiske spørgsmål, der efter hvert valg stilles til vælgerne i repræsentative spørgeskemaundersøgelser. De fordelingspolitiske spørgsmål omhandler sy-

net på sociale reformers omfang, ulighed, erhvervslivets autonomi og beskatning af høje indtægter. Disse spørgsmål falder indtil videre i den samme dimension, og fungerer derfor som et godt indeks til at identificere grundlæggende fordelingspolitiske holdninger. De værdipolitiske spørgsmål omhandler synet på indvandring som en trussel, nedprioritering af miljøinteresser, strengere straffe for vold og flere penge til ulands hjælp. Også disse spørgsmål danner en dimension og kan fungere som et indeks til at identificere grundlæggende værdipolitiske holdninger

Figur 1. Vælgernes position i det fordelingspolitiske og værdipolitiske univers 2001-2007. Gns.

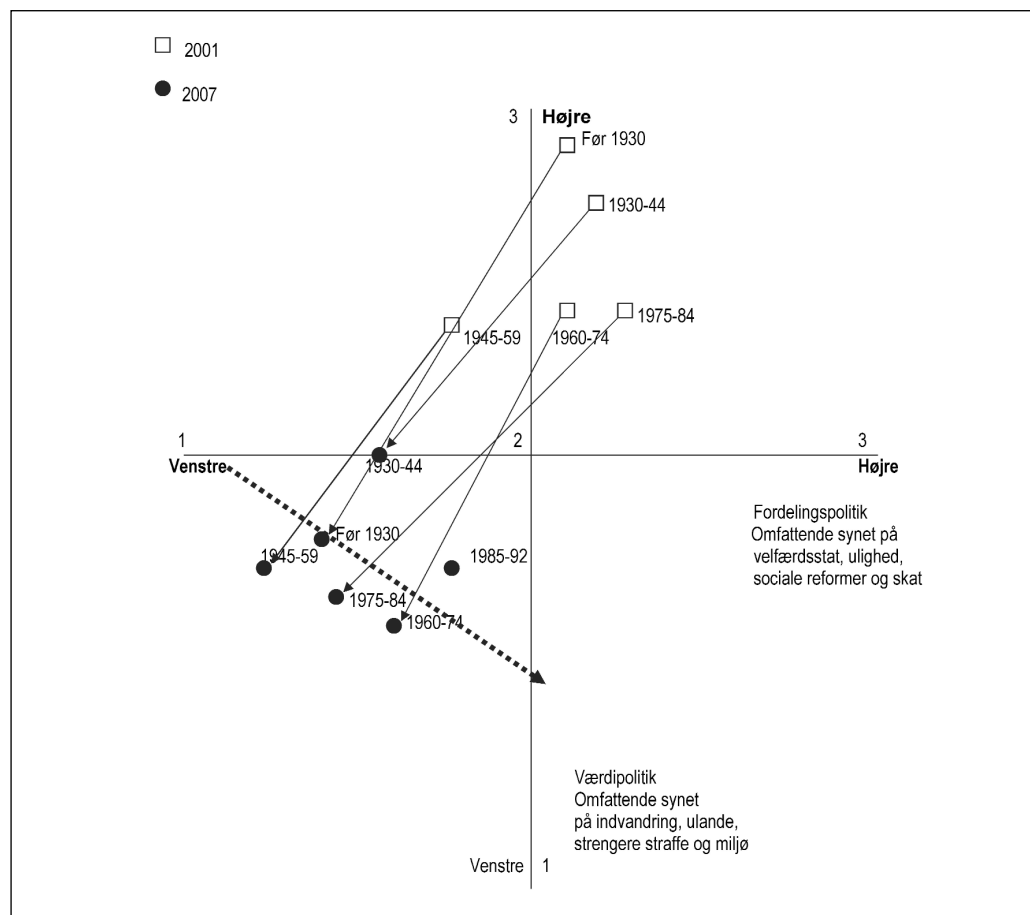
(Borre, 2007: 180). Det skal understreges, at der her er tale om praktiske operationaliseringer af to dimensioner i vælgernes politiske holdninger, og at man derfor primært skal fastholde det generelle perspektiv. En nærmere undersøgelse af eksempelvis vælgernes konkrete holdninger til indvandring eller miljøspørgsmål kræver langt flere spørgsmål.

Benyttes de to dimensioner til at indkredse vælgernes holdninger og bevægelser fra folketingsvalget i 2001 over valget i 2005 til folketingsvalget 2007, kan der lokaliseres en

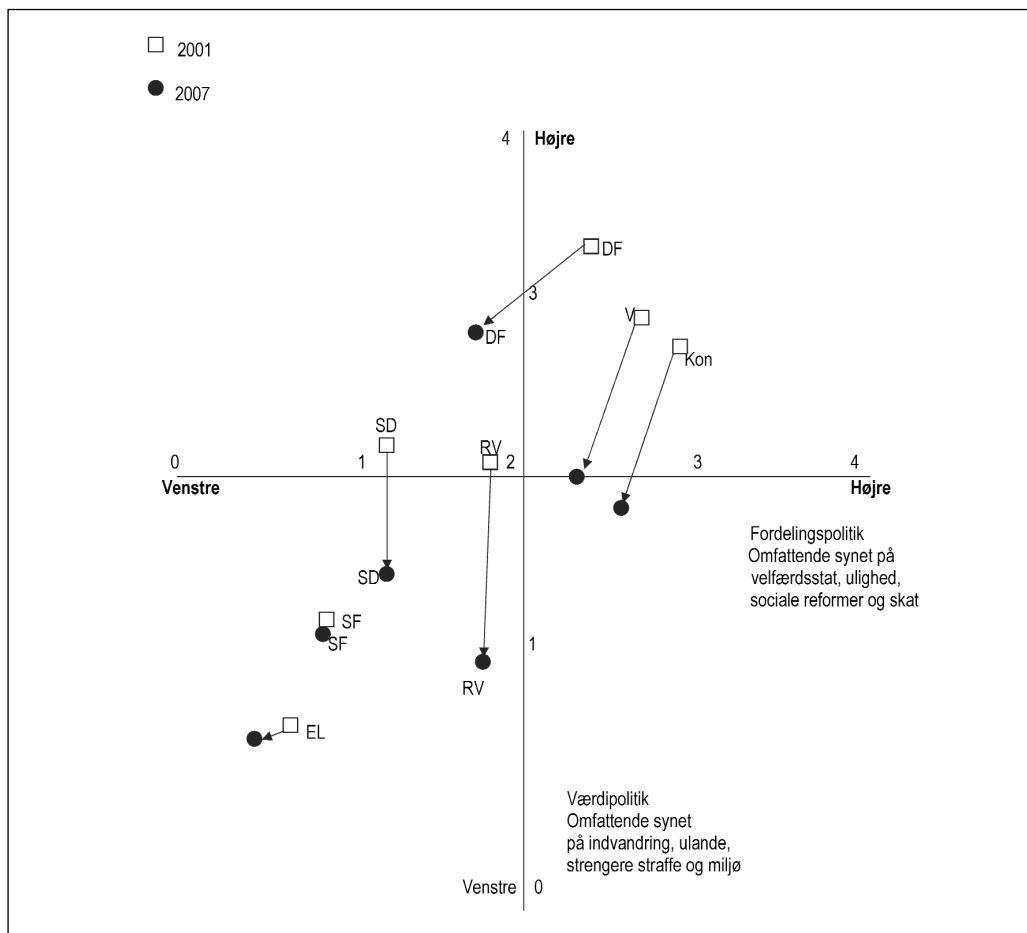
markant venstredrejning. Det fremgår i første omgang af figur 1, der viser vælgernes gennemsnitlige position i det fordelingspolitiske og værdipolitiske univers. Der er tale om en bevægelse mod venstre på begge dimensioner. Mest udpræget på den værdipolitiske dimension.

Anvendes en opdeling af vælgerne på forskellige generationer fremkommer der et lignende billede. Det fremgår af figur 2. Både de yngste og de ældste vælgere bevæger sig i samme retning. De bliver mere og mere ven-

Figur 2. Generationer og det fordelingspolitiske og værdipolitiske univers 2001-2007. Gns.

Figur 3. De centrale politiske partier og det fordelingspolitiske og værdipolitiske univers 2001-2007. Gns.

streorienterede på begge dimensioner. Igen især på den værdipolitiske dimension.

Det er muligt at lave et tilsvarende billede af de politiske partiers vælgere, placeret i samme univers. Det er sket i figur 3. Også her kan der lokaliseres markante bevægelser mod venstre på begge dimensioner. Men det gælder kun for de borgerlige partiers vælgere. Når det drejer sig om Socialdemokraternes og Det radikale Venstres vælgere fastholdes positionen på den fordelingspolitiske dimension, mens der sker et markant ryk mod

venstre på den værdipolitiske dimension. Ikke mindst for de radikale vælgere. Endelig bliver SF's og Enhedslistens vælgere stående på stort set samme position op gennem 00'erne. Hvilket kan siges at være ret logisk. Det er altså ikke bare målepunkterne der har flyttet sig. Mønstret i disse bevægelser taler for, at det er vælgerne, der har gjort det. Altså især de vælgere, der tidligere har været placeret eller bevæget sig til højre.

Der kan grundlæggende lokaliseres to umiddelbart modsatrettede tendenser hos vælger-

ne i 00'erne. Vælgerne har langt hen stemt på de samme politiske partier som de gjorde i 2001. De bevægelser der siden har været i vælgerne partipræferencer på tværs af rød og blå blok har stort set opvejet hinanden. Højredrejningen fra 2001 er altså blevet reproduceret ved de efterfølgende valg. Samtidig med at vælgerne holdningsmæssigt har bevæget sig markant mod venstre. Ikke mindst de borgerlige vælgere.

At disse modsatrettede bevægelser kan udfoldes side om side kan givet forklares ud fra flere forskellige faktorer. En af dem er, at de borgerlige partier har foretaget en tilsvarende bevægelse, således at de også på udvalgte områder indtager mere »venstreorienterede« holdninger. I hvert fald i så stor udstrækning, at deres vælgere ikke har valgt dem fra (Shamshiri-Petersen, 2010). En anden kan være, at oppositionen af forskellige grunde ikke har været acceptabel for de vælgere, der har flyttet sig politisk mod venstre. Eksempelvis fordi disse partier også har flyttet sig mod venstre. Det er i hvert fald tilfældet for Socialdemokraterne og Det radikale Venstre. Med det resultat, at afstanden mellem dem og de »bevægelige« vælgere relativt set er lige så stor som tidligere. Det kan også skyldes, at oppositionen ledes af politiske ledere, man ikke uden videre har kunnet forlige sig med. Under alle omstændigheder er der tale om et udfordrende paradoks, der ikke umiddelbart er fundet en analytisk løsning på (Borre, 2007: 193).

For nogle vælgere har det at stemme på en borgerlig regering været ensbetydende med en markant bevægelse til højre. At dømme efter vælgerne placering i det politiske univers har det ikke mindst været værdipolitiske spørgsmål, der har været afgørende for denne bevægelse. Det gælder især indvandrerspørgsmål, som over 50 pct. af danskerne har fundet er vigtige (Goul Andersen, 2003: 139). Denne politiske mobilisering har regeringen og Dansk Folkeparti fastholdt med en

lang række initiativer på området. Ikke mindst i forhold til indvandrere og til skærpelsen af straffe for vold m.m.

Jo mere regeringen har gennemført på disse vælgerprioriterede områder, primært i indvandrerspørgsmål, jo mere pragmatisk har vælgerne efterfølgende kunne agere. For nu skete der endelig noget, og så har det givet nogle vælgere muligheden for at orientere sig i andre retninger. Uden at de af den grund har fundet politiske spørgsmål, der har motiveret dem til at tænke på nye partier. Og det er formentlig den primære grund til, at vælgerne har bevæget sig mod venstre på især dette område, uden at det har sat sig markante spor i stemmeafgivningen.

Dertil kommer, at vælgerne måske kombinerer forskellige holdninger og synspunkter fra forskellige sider af det politiske univers. Det får man muligvis et indtryk af i figur 2. De stiplede linjer i figuren angiver en generationslinje, hvor hver ny generation bevæger sig mere og mere i retning af det højre felt for neden. Altså i retning af en kombination af venstreorienterede holdninger på det værdipolitiske område og højreorienterede holdninger på det fordelingspolitiske. En tendens der kan genfindes i andre undersøgelser (Andersen, 2008: 95). Den nye generation af unge, født 1985-92, er således i 2007 den mest højreorienterede af alle generationer i fordelingspolitikken, fulgt til dørs af den generation der var ung i 1990'erne og af de nykonservative fra 1980'erne.

En forbrugeristisk medborger

Kombinationen af forskellige ideologiske holdninger har afdækket flere spændende profiler hos vælgerne. En af dem er den forbrugeristiske medborger (Andersen, Clement og Kristensen, 2011). Positionen kan eksemplarisk indkredses ved at koble to centrale politiske holdninger sammen. Denne ene afdækker vurderingen af, om det er en god ide at få mere valgfrihed i forhold til den offent-

lige sektor. Den anden afdækker vurderingen af, om skattelettelser er en god ide. De to positioner er koblet sammen i figur 4, der angiver centrale politiske medborgerpositioner i det danske vælgerkorps ved folketingsvalget i 2007.

Figuren indkredser i første række to traditionelle positioner, nemlig dem der kan kaldes hhv. den individualistiske og den kollektive medborger. Begge positioner er ideologisk funderede. Den individualistiske medborgers holdninger er ideologisk funderet i traditionelle liberale perspektiver, og vægter individuel valgfrihed og en begrænsning af staten – eller i det mindste af skatten. Disse vælgere er overrepræsenterede hos Venstre, Det konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti.

Den anden er den kollektive medborger. Vælgere her er ideologisk funderet i socialistiske positioner, og ønsker kollektive velfærdsydelser, eksempelvis en folkeskole og kollektive sociale ordninger, og finder samtidig at alle solidarisk skal være med til at betale til disse ydelser. Lighed og kollektiv retfærdig indgår som en del af dette univers. Disse væl-

gere er overrepræsenteret hos Enhedslisten, SF og Socialdemokraterne.

Disse to positioner er de traditionelle ideologiske positioner, og de har i stor udstrækning præget den politiske udvikling i det danske velfærdssamfund. De omfatter over halvdelen af vælgerne.

Det interessante i denne sammenhæng er imidlertid de to øvrige positioner, der begge kombinerer liberale og socialistiske positioner. Den første er kaldt den indadvendte medborger. En identitet hvor det tilsyneladende handler om at holde afstand og om ikke at involvere sig i fælles anliggender. Disse vælgere ønsker ikke øget individuel valgfrihed, hvorimod de gerne vil have skattelettelser. De er overrepræsenteret hos Dansk Folkeparti. Omfatter 15 pct. af vælgerne.

Endelig er der den forbrugeristiske medborger, der på den ene side ønsker flere individuelle valg i den offentlige sektor, og på den anden side gerne vil betale skatten til disse serviceydelser. Med den pointe, at det individualistiske perspektiv på den offentlige sek-

Figur 4. Typologi over medborgeridentiteter

		Udsagn: Der bør i væsentligt højere grad end nu indføres valgfrihed i den offentlige sektor	
		Enig	Ikke enig
Holdning til: At sænke skatterne	Godt forslag	Den individualistiske medborger Identitet der satser på flere valg og skattelettelser som vejen til at begrænse den offentlige sektor. Man vil styrke den individuelle autonomi og frihed. Et liberalt orienteret ideologisk univers. <i>25 pct. af befolkningen.</i>	Den indadvendte medborger Identitet der satser på at holde afstand. Man ønsker ikke flere valg men en mindre offentlig sektor. Et indadvendt univers, hvor utryghed eller usikkerhed kan spille en vis rolle. <i>15 pct. af borgerne.</i>
	Ikke godt forslag	Den forbrugeristiske medborger Identitet der satser på flere og flere valgmuligheder i en offentlig sektor, der ikke behøver at blive mindre. Et univers hvor Individuelle valg er det centrale for personer, der tror de kan gøre en forskel, selv. Også for det fælles. <i>29 pct. af befolkningen.</i>	Den kollektive medborger Identitet der satser på kollektive løsninger og kollektiv finansiering via skatterne. Man vil styrke social lighed og kollektiv retfærdighed. Et socialistisk orienteret univers. <i>32 pct. af befolkningen.</i>

Note: Data fra folketingsvalget 2007. Tallene er vejede.

tor formodentlig også slår igennem i synet på staten – den leverer netop service, frem for at være et udtryk for kollektive perspektiver og interesser. Vælgere herfra er overrepræsenteret hos Enhedslisten, Det radikale Venstre og SF – og ligger tæt på gennemsnittet hos de øvrige politiske partier. Vælgerne herfra breder sig således over hele det politiske spektrum. Omfatter knapt 30 pct. af vælgerne (Andersen, 2011).

Desværre er det ikke muligt med de foreliggende data at få et billede af udviklingen op gennem 00'erne. Men en antagelse om at den forbrugeristiske medborger er en position i vækst er næppe helt forkert. Den offentlige sektor organiseres i hvert fald i stigende udstrækning i overensstemmelse med principper, der muliggør individuelle valg af offentlig velfærdsservice (Andersen, Clement og Kristensen, 2011).

Ses der på de unge vælgeres placering i forhold til disse positioner, er det bemærkelsesværdigt at unge født 1975-89 fordeler sig med 19 pct. hos den individualistiske, 9 pct. hos den indadvendte, 32 pct. hos den kollektive og 40 pct. hos den forbrugeristiske medborger. Hvis man her søger antydningen af et udviklingsperspektiv er det altså bemærkelsesværdigt, at de unge i stor udstrækning indtager positioner der vægter individuelle valg og en positiv holdning til det at betale skat.

Pointen er altså, at vælgere i stor udstrækning er i stand til at kombinere holdninger på tværs af ideologiske rammer. Og at den kombination af højredrejning og venstredrejning i samme bevægelse sagtens kan begrundes ud fra det forhold, at velfærdsstaten mere og mere organiseres efter principper, der går på tværs af traditionelle ideologiske forestillinger om stat og marked.

Dynamiske vælgere

Hvis man forfølger de unges ageren som vælgere op gennem 00'erne, og bruger dem

som en mulig model for noget af det, der er blevet forstærket i perioden, er det bemærkelsesværdigt at de unge var en markant del af de vælgere, der i 2001 bevægede sig på tværs af de to blokke og placerede sig på højre side. Det er også de unge der mest markant bevæger sig den anden vej ved de to efterfølgende valg. Endelig er det også værd at notere, at det er hos de unge, født 1975-84, venstredrejningen op gennem perioden er mest udbredt i begge dimensioner af det politiske univers, jf. figur 2.

De unge er dynamiske vælgere. Deres adfærd er præget af, at de ofte skifter politisk parti. Hos de yngste, født 1985-92, skiftede 20 pct. i 2007 parti på tværs af blokkene, mens i alt 60 pct. af dem skiftede parti. Hos den næste gruppe af unge, født 1975-84, skiftede 8 pct. parti mellem blokkene, mens i alt 39 pct. skiftede parti. De unge har altså generelt en større tilbøjelighed til at skifte parti end den gennemsnitlige vælger, hvor 27 pct. skiftede parti i 2007. Ved valget i 2001 var niveauet for unge vælgere der skiftede på tværs af blokkene nogenlunde det samme. Så de unge er »spændende« vælgere, der sætter dynamik i tingene op til et folketingsvalg.

Ifølge de unges egen vurdering spiller partiledere også en rolle for deres stemmeafgivning. Hvor gennemsnitlig hver anden vælger siger, at det er tilfældet, er det knapt 60 pct. af de unge der deler denne vurdering. De følger i stor udstrækning med i valgkampen, og beslutter sig ofte i løbet af valgkampen, hvem de vil stemme på. De har tillid til politikere og er en anelse mere tilfredse med demokratiet end den gennemsnitlige vælger, som i øvrigt også er ret tilfreds med det.

Tilsammen tegner det et billede af dynamiske (unge) vælgere, der både kan bevæge sig på tværs af partiblokke og det politiske univers. Samtidig kan de kombinere holdninger fra flere forskellige ideologiske positioner. Hvilket formodentlig styrker deres dynamiske til-

gang til det politiske. Ud fra den logik, at det formodentlig er lidt lettere at stemme på et andet parti, når nu man finder, at det også står for noget fornuftigt (Shamshiri-Petersen, 2010: 81f). Da disse (unge) vælgere i stor udstrækning vægter det individuelle valg, også i forhold til den offentlige sektor, kan man antage, at der er en vis rationalitet bag de mange skift på tværs blokke og i partivalget. En rationalitet baseret på netop lysten og/eller viljen til hele tiden at vælge. Gerne noget nyt (Andersen, Clement og Kristensen, 2011).

Det åbner grundlæggende for det spørgsmål, om danske vælgere op gennem 00'erne er blevet mere påvirkede af æstetiske og følelsesmæssige elementer, ved siden af de rationelle politiske argumenter, der traditionelt tilskrives den oplyste vælger (Andersen og Kristensen, 2006). Hvis det er tilfældet, så skal det med det samme slås fast, at der formodentlig ikke er tale om et *enten-eller*, men om et *både-og*.

Begrundelsen for at stille dette spørgsmål er flere forhold. For det første bliver vælgernes ideologiske profil mere og mere præget af, at vælgerne på samme tid bevæger sig på kryds og tværs af de traditionelle ideologiske positioner. Med den forbrugéristiske medborger som en markant idealtype, der vægter det individuelle valg som en særlig rationalitetsform.

For det andet er vælgerne af den opfattelse, at politiske ledere også har stor betydning for deres stemmeafgivning og vurdering af politiske sammenhænge. Et forhold der i et retorisk perspektiv åbner for netop de æstetiske og følelsesmæssige elementer i kraft af, at der her kommunikeres via patos (Andersen og Borre, 2007).

For det tredje er den offentlighed, der omgiver vælgeren op gennem 00'erne i stor udstrækning domineret af medier, der kæmper

for opmærksomhed. Dvs. medier der nedprioriterer hændelser, dvs. formaliserede politiske aktiviteter som eksempelvis forhandlinger i Folketinget, på bekostning af begivenheder, dvs. personsammenstød mellem ledende politikere omkring spørgsmål, medierne selv har defineret eller iscenesat. Ofte ved hjælp af meningsmålinger. Det vil sige en offentlighed, der mere og mere dyrker det dramatiske og personafhængige på bekostning af det formaliserede og videnskabelige. Et forhold der ofte også får politikere til at prioritere patos-elementer i deres kommunikation.

Endelig er en af de centrale sociale sammenhænge for en moderne vælger ofte venskaber og sociale netværk på internettet. Hvor de primært dyrker en kommunikationsform der er kort, hverdagspræget og præget af æstetiske og følelsesmæssige elementer, det er relativt nemt at referere til i en samtale/ordudveksling.

Æstetik og følelser har altid været en del af den politiske kommunikation, og derfor har de også altid været en del af vælgernes univers. De er nemlig altid en del af kommunikationen, hvor både etos og patos konstitueres gennem følelser. Etos handler om tillid og patos om netop at spille på følelser. Og det har været medvirkende til at udvikle en lang række symboler, eksempelvis socialisters røde fane. Men æstetikken og følelserne har altid spillet sammen med en relativt stringent ideologisk profil hos vælgerne. Således at symbolerne, de politiske ledere og elementerne i offentligheden som regel har matchet ideologien.

For 00'ernes vælgere er situationen noget anderledes, idet fokus på de følelsesmæssige og æstetiske elementer er blevet forstærket, både af medier og politikere, samtidig med at de ideologiske positioner er blevet langt mere flydende. Det betyder at vælgere sagtens ved et valg kan bevæge sig mod højre, og

vedblive med at placere sig her, samtidig med at de på andre dimensioner bevæger sig mod venstre. Eksempelvis fordi politiske ledere er i stand til at mobilisere til accept af denne position hos vælgerne.

00'ernes vælgere er kort sagt dynamiske vælgere, kendetegnet ved en stor evne til at kombinere komplekse positioner i samme person. Sat på kort form er denne komplekse position kendetegnet ved:

1. indtagelse af politiske holdninger på tværs af ideologiske positioner
2. fokus på issues og en selvstændig vægtning af givne sagers betydning
3. afhængighed af den politiske dagsorden og mediers offensive rolle
4. optagethed af de politiske ledere og deres forsøg på at gøre det politiske personligt og vedkommende
5. dyrkelse af sociale relationer med netværk og en omfattende diskussion med bl.a. venner
6. indskrevet i en given politisk socialisering – før og nu

Adfærden hos 00'ernes vælgere er (mindst) bestemt af denne komplekse position. Med den tilføjelse, at der næppe kan lokaliseres ret stor kausalitet mellem de nævnte elementer og partivalget. Som jo netop mere og mere opfattes som et individuelt valg – på rette tid og sted. Under alle omstændigheder har vælgerne op gennem 00'erne vist sig i stand til både at udvise en højre- og en venstredrejning på samme tid, udfoldet gennem holdninger der kombineres flittigt på tværs af traditionelle ideologiske positioner.

Referencer

Andersen, Johannes (2008), »Partiskiftene og politik som oplevelse«, *MedieKultur*, 24(44).
 Andersen, Johannes og Ole Borre (2007), »Partiledere gør en forskel«, i Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen, Ole Borre, Kasper Møller Hansen og Hans Jørgen Nielsen, red., *Det nye politi-*

ske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv. Århus: Academica.

Andersen, Johannes, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen (1999), *Vælgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*, Århus: Systime.

Andersen, Johannes, Sanne Lund Clement og Niels Nørgaard Kristensen (2011), *Kunder i politikken. På sporet af den forbrugeristiske medborger*, Århus: Hovedland.

Andersen, Johannes og Niels Nørgaard Kristensen (2006), »Between Individualism and Community. On Media Consumption, Political Interest and The Public«, *Nordicom Review*, Nr. 2.

Andersen, Johannes (2011), »Demokrati uden ord: Politik mellem forbrug og marketing«, i Sigge Winther Nielsen og Lauge Rasmussen, red., *Politisk marketing* (foreløbig arbejdstitel), København (in print).

Borre, Ole (2001), *Issue Voting. An Introduction*, Århus: Aarhus University Press.

Borre, Ole (2007), »Issue voting i Danmark 2001-2005«, i Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen, Ole Borre, Kasper Møller Hansen og Hans Jørgen Nielsen, red., *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.

Goul Andersen, Jørgen (2007), »Samfundskonflikter, partier i bevægelse og vælgere med omtanke: Rids af en general teoretisk ramme«, i Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen, Ole Borre, Kasper Møller Hansen og Hans Jørgen Nielsen, red., *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.

Goul Andersen, Jørgen og Ole Borre, red. (2003), *Politik forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Academica.

Goul Andersen, Jørgen, Johannes Andersen, Ole Borre, Kasper Møller Hansen og Hans Jørgen Nielsen, red. (2007), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.

Mair, Peter, Wolfgang Müller og Fritz Plasser (2004), »Introduction: Electoral Challenges and Party Responses«, i P. Mair, W. Müller og F. Plasser, red. *Political Parties and Electoral Change: Party Responses to Electoral Markets*, London: Sage Publications.

Nielsen, Hans Jørgen og Søren Risbjerg Thomsen (2003), »Vælgervandringer«, i Goul Andersen, Jørgen og Ole Borre, red., *Politisk forandring*.

Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001, Århus: Academica.

Shamshiri-Petersen, Ditte (2010), *Holdnings- og partiskift blandt danske vælgere på basis af panelda-*

ta, Aalborg: Institut for økonomi, politik og forvaltning, Aalborg Universitet.

Strøm, Kaare (1990), »A behavioral theory of competitive political parties«, *American Journal of Political Science*, 34(2): 565-98.